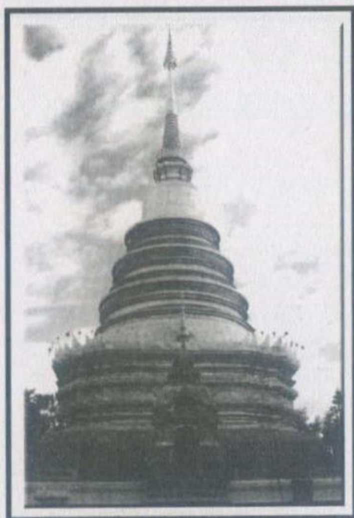

ประวัติและตำนาน

วัดพระธาตุดอยน้อย

ประวัติ

วัดพระธาตุดอยน้อย

ต.ดอยหล่อ กิ่งอ.ดอยหล่อ จ.เชียงใหม่

โทร. 053-369279,01-8839812

แฟกซ์ 053-369388

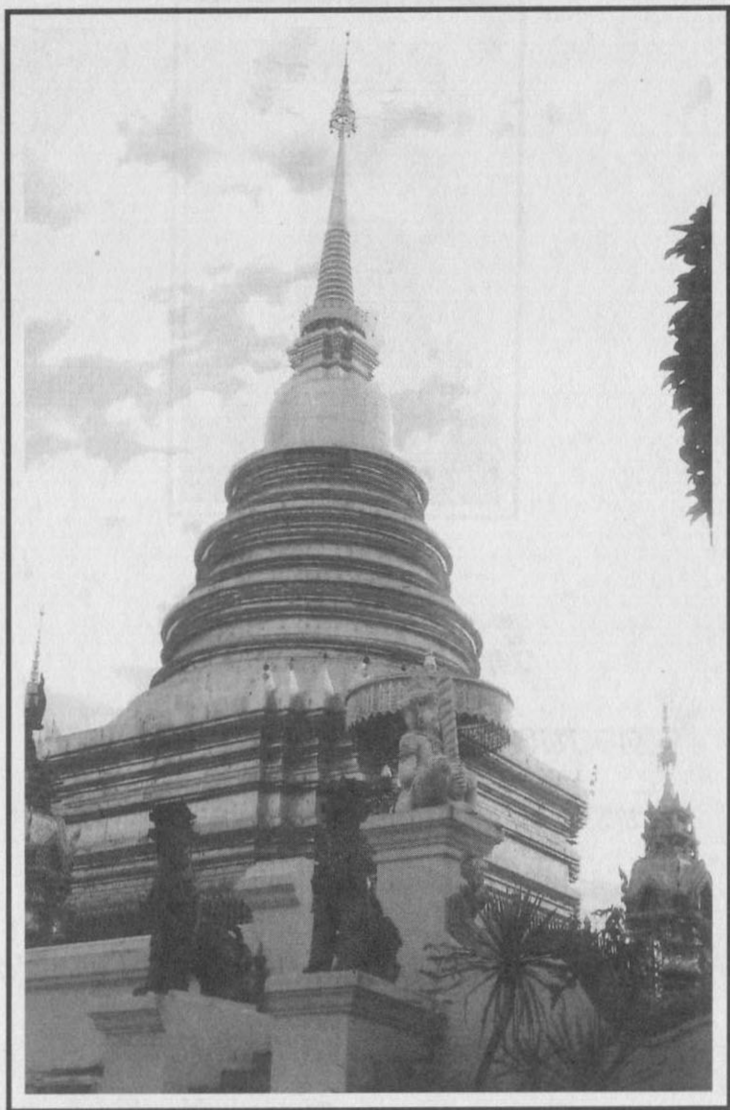
จัดพิมพ์เนื่องใน งานกฐิน ประจำปี ๒๕๔๘

1

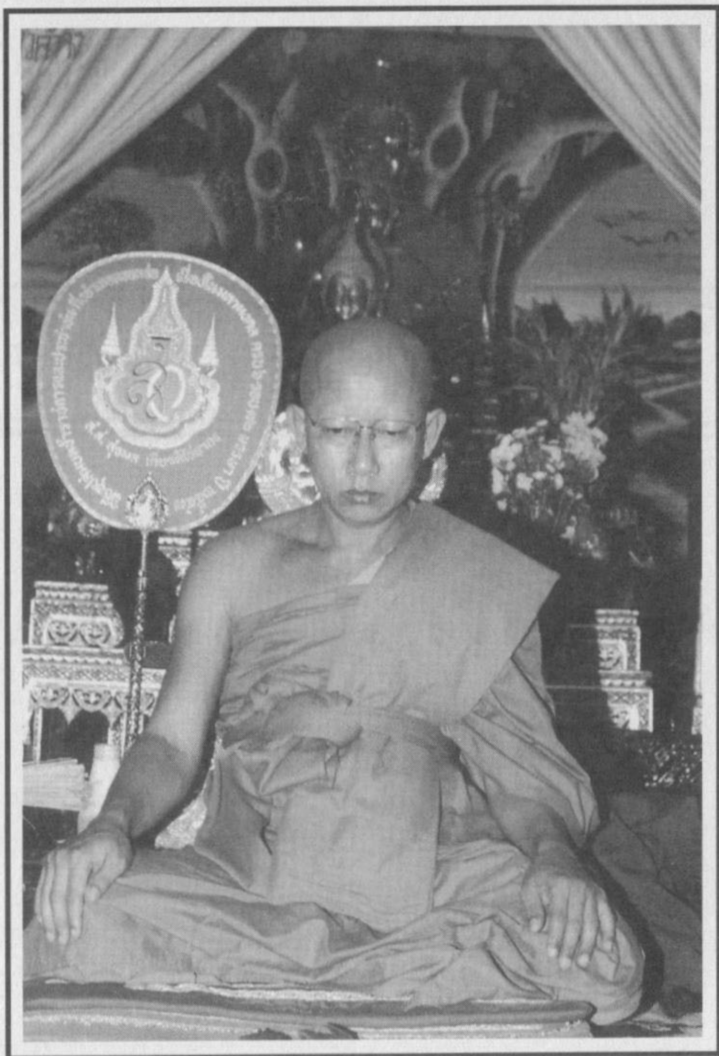
รวบรวมและเรียบเรียงโดย

พระครูสาธุกิจจานันท์

เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อย

พิมพ์ที่ *บริษัท บี เอส ดี การพิมพ์ จำกัด* 48 ถ.สันติธรรม ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300 โทร.053-221682

พระครูสาธุกิจจานันท์

เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อย

คำขวัญอำเภอดอยหล่อ

พระธาตุดอยน้อยพันปี
รสดีแคนตาลูป ลำไย
กว่างชนขึ้นชื่อลือไกล
กลองใหญ่สืบสานประเพณี

โขงที่บรรจุพระพุทธรูปและพระเครื่องต่างๆ สันนิษฐานว่าคงจะสร้างในคราวเดียวกัน แต่การบูรณะคราวหลังได้เปลี่ยนรูปทรงใหม่

รูปปั้นพระนางจามเทวี
อาศรมแก้วเสด็จแม่จามเทวี

คำนำ
พิมพ์ครั้งที่ ๗

การจัดพิมพ์หนังสือประวัติวัดพระธาตุดอยน้อยในครั้งนี้ เป็นการจัดพิมพ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพราะว่าการจัดพิมพ์ทุกครั้งก็หมดอย่างรวดเร็ว ด้วยมีผู้สนใจมากและอีกประการหนึ่ง วัดก็ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีโบราณสถานมีประวัติยาวนานมาพันกว่าปี อีกทั้งยังมีผู้มาศึกษาหาประวัติความเป็นมาอยู่ตลอดเวลา จนถึงคณะครูอาจารย์ได้นำนักเรียนมาศึกษาค้นคว้าสอบถามถึงหนังสือประวัติวัด ทำให้หนังสือประวัติวัดหมดไปนาน ทางวัดจึงได้จัดพิมพ์อีกครั้ง เนื่องในงานกฐินประจำปี พ.ศ.๒๕๔๔ ของทางวัดจำนวนสองพันเล่ม การจัดพิมพ์ครั้งนี้ทางวัดได้ใช้ทุนของทางวัดเอง เพื่อเป็นการเผยแผ่ประวัติของวัดให้มากขึ้นด้วย

เมื่อท่านได้อ่านประวัติของทางวัดแล้ว โปรดให้คนอื่นได้อ่านต่อๆกันไปจะได้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของนักโบราณคดีทั้งหลายที่ยังไม่ได้ทราบถึงประวัติของเจ้าแม่จามเทวีที่ได้สร้างพระเจดีย์วัดพระธาตุดอยน้อยและแหล่งชุมชนโบราณลุ่มน้ำปิงแถวนี้ จะได้ทราบประวัติความเป็นมาด้วย

อาตมาในนามของเจ้าอาวาสขอเจริญพรให้คุณโยมทุกท่านที่ได้อ่านหนังสือประวัติของทางวัดเล่มนี้ จงประสบแต่

ความสุขความเจริญด้วยจตุรพิธพรชัยสี่ประการคือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณคุณสารสมบัติ จงตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมนำตนให้พ้นทุกข์ประสบสุขอันไพรบูลย์ คือ มรรค ผล นิพพาน ด้วยกันทุกคนทุกท่านเทอญ

เจริญพร

พระครูสาธุกิจจานันท์
เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อย

สถานที่ตั้งและอาณาเขต

วัดพระธาตุดอยน้อย ตั้งอยู่บนเขาลูกหนึ่ง ทางทิศตะวันออก ของถนนสายเชียงใหม่-ฮอด ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ ๔๔ ก.ม. ตรงข้ามสำนักงานพัฒนาภาค ๓ หน่วยบัญชาการทหารพัฒนาจอมทอง จะมีทางแยกเข้าไปถึงยอดดอย ห่างจากถนนใหญ่ ประมาณ ๑,๕๐๐ เมตร บนยอดดอยนั้นก็เป็นที่ประดิษฐานพระเจดีย์ ซึ่งตามตำนานกล่าวว่า พระนางจามเทวีได้ทรงสร้างขึ้น เมื่อครั้งที่เสด็จมาครองเมืองลำพูน ตามคำเชิญของสุเทวฤาษีประมาณ ปี พ.ศ. ๑๒๐๑ เมื่อนับมาถึงกระทั่งปัจจุบันนี้ (พ.ศ. ๒๕๔๘) วัดพระธาตุดอยน้อยนี้ ก็สร้างมาแล้ว ๑๓๔๗ ปี

วัดพระธาตุดอยน้อย มีพื้นที่ทั้งสิ้น ประมาณ ๑๓๔ ไร่ ๓ งาน ๗ ตารางวา

ทิศตะวันตกและตะวันออก ยาวประมาณ ๑๓ เส้น

ทิศเหนือและทิศใต้ ยาวประมาณ ๗ เส้น

ทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ ติดกับที่นา

2 ทิศตะวันออก ติดกับลำน้ำแม่ปิง

ตำนานแห่งพระธาตุดอยน้อย

ก่อนที่จะกล่าวถึงประวัติการสร้างพระเจดีย์ ที่วัดพระธาตุดอยน้อยนั้น ก็ขอท้าวความถึงประวัติความเป็นมาของพระนางจามเทวี ถึงสาเหตุที่มาสร้างวัดดอยน้อยนี้ เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจยิ่งขึ้นไปอีก จึงขอตัดเอาประวัติพระนางจามเทวี เฉพาะทรงอำลาเจ้าพระยาผู้เป็นพระราชบิดา แล้วออกเดินทางๆ เรือมาตามลำน้ำปิงเท่านั้น ถ้าให้ลำดับแต่กำเนิดมานั้นก็จะเกินความต้องการของผู้อ่าน เมื่อท่านพระฤาษีได้ทรงสร้างนครหริภุญชัย (ลำพูน) เสร็จแล้ว ท่านพระฤาษีทั้งสองก็ได้ไปปรึกษากันเพื่อคัดเลือกหาผู้จะมาเป็นใหญ่มาปกครองอาณาประชาราษฎร์ในนครหริภุญชัยนี้ จึงได้ไปขอพระราชธิดาของพระเจ้าละโว้มหาราช (ลพบุรี) มีพระนามว่า จามเทวี มาปกครองนครหริภุญชัย เมื่อพระเจ้าละโว้มหาราชได้ทราบจากพระฤาษี ก็ได้ให้พระราชธิดาจามเทวีทรงตัดสินพระทัยแล้ว พระนางจามเทวีจึงได้เสด็จขึ้นไปกราบทูลลาพระเจ้าละโว้มหาราช กราบทูลขอพรเพื่อให้เป็นสิริมงคลให้มีความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเองในภายหน้าด้วยว่า *"ข้าแต่พระราชบิดาเป็นเจ้า พระองค์มีความประสงค์ให้ข้าน้อยไปเป็นนางพญาอยู่เสวยราชสมบัติ อยู่ในพระนครหนขุนน้ำโพ้นแท้ ข้าน้อยขอรับพระราชทานไปตามพระประสงค์ของพระราชบิดาในครั้งนี้ ด้วยความพอใจของลูกเป็นอย่างยิ่ง*

หาที่สุดมิได้"

แต่ทว่า ข้าน้อยขอกราบพระราชทูลขอเอาสิ่งที่เป็นสิริมงคลไปด้วย เพื่อประกอบกิจให้เป็นประโยชน์ในภายหน้าเป็นต้นว่า

(๑) ข้าน้อยขอพระมหาเถระที่ทรงปิฎก ประมาณ ๕๐๐ องค์

(๒) หมู่ผ้าขาวทั้งหลาย ที่ตั้งอยู่ในเบญจศีล ๕๐๐ คน

(๓) บัณฑิต ๕๐๐ คน

(๔) หมู่ช่างสลัก ๕๐๐ คน

(๕) ช่างแก้วแหวน ๕๐๐ คน

(๖) พ่อเลี้ยง ๕๐๐ คน

(๗) แม่เลี้ยง ๕๐๐ คน

(๘) หมู่หมอโหรา ๕๐๐ คน

(๙) หมอยา ๕๐๐ คน

(๑๐) ช่างเงิน ๕๐๐ คน

(๑๑) ช่างทอง ๕๐๐ คน

(๑๒) ช่างเหล็ก ๕๐๐ คน

(๑๓) ช่างเขียน ๕๐๐ คน

(๑๔) หมู่ช่างทั้งหลายต่างๆ ๕๐๐ คน

(๑๕) พ่อเวียก (การงานหัวหน้าฝ่ายโยธา) ทั้งหลาย ๕๐๐ คน

เพื่อให้สำเร็จทั้งภายในและภายนอกอย่างแท้จริง พระยาละโว้มหาราช จึงจัดทุกสิ่งให้ตามความประสงค์ของพระนางจามเทวีทุกประการ

เมื่อพระสุกกทันตเทวฤาษี นายคะวะยะไปแล้ว พระนางจามเทวีเข้าไปสั่งอำลาพระยา แล้วก็นิมนต์พระมหาเถระเจ้าจำนวน ๕๐๐ รูป และชาวช่างทั้งหลาย อย่างละ ๕๐๐ คน ลงเรือบัวรมวลแล้ว เมื่อถึงเดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ วันอังคารของไทย เต่าสง้าติถี ๒๓ ตัว นาทีติถี ๑๔ พระจันทร์จรณะเสด็จเข้าเที่ยวเทียมนักขัตตฤกษ์ตัวถ้วน ๖ ชื่ออาฒเทวดา ปรากฏในเมถุนวาโยราคีนาทีฤกษ์ ๒๔ ตัว ยามตูดจ้าย พระนางเทวีมีบริวารอันมาก ก็ยาตราขึ้นมาตามกระแสน้ำแม่ระมิงค์ อันมีเจ้าสุกกทันตฤาษี นายคะวะยะ

หากมาแล้วก่อนนาแลยักษ์ทั้งหลาย ๑,๐๐๐ ตน มีเทโดยักษ์เป็นประธาน หากมาตามรักษา นางก็ขึ้นมาตั้งเมืองหนึ่งชื่อพระบาง แล้วขึ้นมาตั้งเมืองคนชิก เมืองปุรรัฏฐะ เมืองมุราณเมืองเทพบุรี เมืองบางพละ เมืองราเสียด แล้วขึ้นมาถึงที่แห่งหนึ่งเป็นหาดเชี่ยวนักแห่งนั้นชื่อว่า *“หาดเชี่ยว”* แล้วมาถึงที่หนึ่งผ้าเปียกชุ่มด้วยน้ำ นางว่าแม่เลี้ยงทั้งหลายเอาผ้าออกตากเสียให้แห้งนั้นแล้ว นางก็ตั้งเมืองนั้นให้ชื่อว่า *“เมืองตากแห้ง”* (ปัจจุบัน จ.ตาก) แล้วขึ้นมาที่หนึ่ง รี้พลโยธาทั้งหลาย เป็นเอาเหงาหอดหิวนักจึงหื้อยั้งพักอยู่ แลพิจารณาในท้องแห่งภูนี้ (คือ

ครรภ์) จักเป็นฉันในวาจาอั้น ส่วนว่ารัศมีพระอาทิตย์ อันรวมด้วยรัศมีน้ำต้องตนนางและไปต้องท้องดอยนั้น ปรากฏว่าเป็นรูปคนสามคน คือว่ารูปแห่งนางและลูกแห่งนางอันมียังในท้อง ๒ คน นางก็มีใจชื่นชมยินดียิ่งนัก ที่นั้นได้ชื่อว่า *"สามเงา"* หั้นแล นางขึ้นมาถึงเกาะอันหนึ่งแล้ว นางก็ได้อาบน้ำทาขมิ้นที่นั้นได้ชื่อว่า *"เกาะขมิ้น"* และถัดมานั้นนางได้มาถึงระหว่างดอยที่สุดแห่งแก่งทั้งหลาย ก็ได้มีหญิงผู้หนึ่งอันขึ้นมาด้วยกับนางก็มาเสียชีวิตเสียที่นั้น นางก็ได้เลิกซากส่งสการหญิงผู้นั้นเสีย นางก็มาดำหัวที่นั้นได้ชื่อว่า *"แก่งส้มป่อย"* นางก็มาถึงที่แห่งหนึ่งยิ่งร้อนกระหายมากนัก จึงให้คนเอาเรือไปจอดอยู่เงื้อมผา อันหนึ่งมีใจอยากอาบน้ำ เลยได้ชื่อว่า *"ผาอาบนาง"* ต่อมาจนเท่าทุกวันนี้แล นางขึ้นมาถึงที่หนึ่งเห็นดอย กั้งน้ำเสียเหมือนจักไปไม่ได้ นางใช้คนไปดูก็เห็นคลองเรือมีอยู่พอเห็นดอยลัดขวางแม้น้ำอยู่ นางจึงให้ช่างแต้ม (วาด) รูปช้างไว้ที่นั่นได้ชื่อว่า *"ผาแต้ม"* หั้นแล

นางมาถึงแก่งอันหนึ่งเป็นอันใหญ่เชี่ยวแรงนัก ฟองน้ำอันไหลทุบตีกันและแตกเป็นดั่งพวงดอกไม้ อันท่านหากรุ้อยเป็นสร้อยเป็นสายงามนักจึงได้ชื่อว่า *"แก่งสร้อย"* นางจิ่งตกเอาเชือกฝ้ายกับลัวะทั้งหลายอันอยู่บริเวณที่นั้นทั้งมวล เพื่อจักเอามาชักเรือขึ้นแก่ง เมื่อนั้นลัวะทั้งหลายก็เริ่มร่วมกันฝั้นเชือกฝ้ายได้ ๔ เส้น มาถวายหันแล เหตุนั้นจึงได้ชื่อว่า *"๔ เส้นสัน*

กลางเป็น" ลัวะต่อใหญ่ต่อหลวงกว่าลัวะทั้งหลายหั้นแล นางชักเรือขึ้นพ้นแก่งนั้นแล้วก็ให้ตั้งเมืองที่นั่น ชื่อว่า "*เมืองสร้อย*" และนางคราจากที่นั่น ขึ้นมาถึงที่หนึ่ง เต่าปลาทั้งหลายเบียดกันนัก นางจิ่งตั้งเมืองนั้นชื่อ "*ปลาเต่าแล*" นางมาถึงที่หนึ่งราบเพียงงามใจพอนัก จึงให้ตั้งบ้านอันหนึ่ง ริมแม่น้ำทรา จึงเรียกว่า "*บ้านทราแล*" นางขึ้นมาถึงที่หนึ่ง ซึ่งเมื่อพระพุทธเจ้ายังทรมาน โปรดเวไนยสัตว์ พระพุทธเจ้าเหยียบก้อนหินหนึ่งไว้เป็นรอยพระบาท เพื่อไว้เป็นที่กราบไว้และบูชาแก่คนและเทวดาคณาทั้งหลาย นางขึ้นมาถึงที่นั่น แล้วไปสักการะบูชานมัสการพระบาทเจ้าที่นั่น นางก็ได้ตั้งชื่อเมืองนั้นว่า "*ฮอด*" (ปัจจุบัน อ.ฮอด) นางออกจากที่นั้นมา จนถึงเมืองอังครัฏฐที่นั่น น้ำไหลมาหาวังอันหนึ่งเป็นอันบ่ายอันเหงี่ยง เอาเรือขึ้นก็สะแกงไป จึงเรียกว่า "*วังสะแกง*" หั้นแล

กำเนิดวัดพระธาตุดอยน้อย

ในวันแรม ๑๒ ค่ำ เดือนยี่ ปีมะเส็ง พุทธศก ๑๒๐๑ พระนางจามเทวีพร้อมด้วยโยธาประชากร เริ่มเข้าสู่เขตดินแดนหริภุญชัย เนื่องจากลำน้ำระมิงค์ยามนี้ไหลเชี่ยวมาก เมื่อขึ้นตามลำน้ำมาจะเห็นเนินข้างเขียวชะอุ่ม ก็ทรงอยากจะสร้างพระเจดีย์ จักได้ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อันนำมาจากเมืองละโว้ ก็ปรึกษากับปวงชนทั้งหลายที่มาด้วยกัน ต่างก็เห็นชอบด้วย จึงให้นายพรานธนู ผู้ที่มีความรู้ในทางไตรเพท ตั้งสัจจะอธิษฐานยิงธนู เพื่อจักหาที่ประดิษฐานพระเจดีย์ เพื่อสถิตไว้ซึ่งพระบรมสารีริกธาตุเจ้า นายขมังธนูรับพระราชโองการแล้วก็ยิงธนู ให้คนทั้งหลายตามดูยังที่ลูกธนูจักตก ก็ปรากฏว่าลูกธนูตกลงยังดอยน้อย ริมฝั่งแม่น้ำระมิงค์ จึงให้หยุดพักไพร่พล ณ สถานที่แห่งนั้น และทรงให้คนทั้งมวลสร้างพระเจดีย์ทำการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และขนานนามที่นั่นว่า *"ปะวีสิถะเจดีย์"* เมื่อวันเริ่มสร้างพระเจดีย์ ตรงกับวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะเส็ง พุทธศักราช ๑๒๐๑ พระองค์ทรงสร้างพระเจดีย์ทองคำบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และสฺร้างพระพุทธรูปเท่าพระองค์ หมู่เศรษฐีที่ติดตามมา ก็ได้ทรงสร้างพระพุทธรูปไว้เป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งสิ่งของต่างๆ ที่มีค่า ซึ่งนำมาจากเมืองละโว้ เป็นต้นว่า แก้ว แหวน เงิน ทอง สิ่งของที่พระนางจามเทวีและเศรษฐีนำมาเข้าบรรจุไว้ในพระเจดีย์

แล้วได้ทรงสถาปนาให้ช่างก่อสร้างโขง เพื่อบรรจุพระเครื่องรางของขลังต่างๆ แล้วก็สร้างพระพุทธรูปบรรจุไว้ในโขงแห่งนั้นหันหน้าพระพักตร์ไปทางทิศทั้งสี่ ในคราวนั้นพระสงฆ์ที่เดินทางมากับพระนางจามเทวีก็ได้ทรงผูกพัทธสีมา เพื่อทำกิจของพระสงฆ์ ห่างจากพระเจดีย์ไปประมาณ ๕๐ เมตร ก็สร้างพระเจดีย์แล้วเสร็จ ในวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเส็ง พุทธศักราช ๑๒๐๑ ใช้เวลาการก่อสร้าง ๑ เดือน กับ ๖ วัน เมื่อสร้างเสร็จแล้ว จึงได้ทรงเฉลิมฉลอง ๓ วัน ๓ คืน เสร็จแล้วนำเอาเครื่องราชสักการะต่างๆ พร้อมกับเครื่องแห่พระธาตุเจ้าและสิ่งของที่ใช้กับพระธาตุเจ้า และสิ่งของที่ใช้กับพระธาตุอีกหลายๆ อย่าง ฯลฯ นำเข้าเก็บไว้ในถ้ำ แล้วได้โอกาสหยาดน้ำให้ผ้าขาว ๔ ตน คือ ผ้าขาวเทียน ๑ ผ้าขาวตา ๑ ผ้าขาวคิม ๑ พร้อมกับลูกหลาน ๔ ครัว กับบ้าน ๔ บ้าน ทั้งนาและหนองพร้อมกับสิ่งของที่มีศรัทธานำมาถวายเจดีย์ให้เป็นของผู้อยู่อุปัฏฐากรักษาพระเจดีย์องค์นี้ ไปตามประสงค์ ต่อจากนั้นก็เดินทางต่อไปครองเมืองหริภุญชัย (ลำพูน)

อภินิหารแห่งองค์พระธาตุ

พระธาตุดอยน้อยนี้ เคยปรากฏอภินิหารเป็นที่ปรากฏแก่ชนทั่วไปเสมอ จนเป็นที่เลื่องลือทั่วๆไปว่า เป็นของวิเศษ ควรสักการะบูชาเป็นอย่างยิ่ง และเชื่อกันว่ามีขุมทรัพย์อยู่ภายในถ้ำซึ่งยังไม่ทราบว่าปากถ้ำอยู่ตรงไหนเพราะถูกปิดมานานแล้ว แต่เคยมีผู้พบเห็นรุกขเทวดาที่เฝ้ารักษาอยู่ที่นั้นแสดงตัวปรากฏอยู่เสมอ

สถานที่ดอยน้อยนี้ เดิมมีแต่พระเจดีย์และพัทธสีมาตั้งอยู่ไม่เคยมีวัดมาก่อน ปรากฏตามศิลาจารึกของพระเจ้าแผ่นดินเชียงใหม่ซึ่งมีอยู่ที่วัดพระธาตุดอยน้อยนี้ว่า พระเจดีย์นี้พระนางจามเทวีทรงสร้างขึ้น เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพระนางได้อัญเชิญมาจากเมืองละโว้ (ลพบุรี) พระเจดีย์นี้ ถือกันว่ามีอภินิหารศักดิ์สิทธิ์มาก เพราะถึงแม้ในเวลาที่ไม่มีใครอยู่รักษาก็ไม่เคยถูกผู้ใดทำลายให้เสียหายไป เคยมีนักขุดคนหนึ่ง (ขอสงวนนาม) ได้เล่าให้คนอื่นฟังว่า ครั้งหนึ่งเมื่อตนเองยังหนุ่มได้เคยไปแอบนอนที่วัดพระธาตุดอยน้อยตั้งหลายวันเพื่อพยายามขึ้นเจาะพระเจดีย์ แต่ไม่สามารถทำได้ เพราะถ้าขึ้นไปในเวลากลางวัน ก็มีฝูงนกกาเป็นจำนวนมากมาบินวนเวียนบ้างก็ร้อง บ้างก็ทำท่าจิก ถ้าขึ้นไปในเวลากลางคืนก็ได้ยินเสียงคนคุยกันเดินขึ้นดอยมา แต่ก็ฟังไม่ได้ศัพท์ เมื่อลงมาถึงก็ไม่เห็นมีใคร อีกครั้งหนึ่งเมื่อประมาณ ๖ ปีมานี้ มีผู้ร้ายขึ้นไปบน

พระเจดีย์เพื่อทำการขุดเจาะพระเจดีย์แต่พอลงมือเจาะเท่านั้น ก็มีฝูงกานับร้อยมาบินวนเวียน บ้างก็จิกเอา บ้างก็ร้องให้สัญญาณแก่ชาวบ้านใกล้เคียง เมื่อชาวบ้านเห็นเหตุการณ์ประหลาดนี้ จึงพากันขึ้นไปบนดอยเห็นผู้ร้ายนั่งอยู่บนเจดีย์ จึงเรียกลงมาจับตัวไว้ แต่เพราะผู้ร้ายยังไม่ได้เอาอะไร จึงปล่อยตัวไป

พัทธสีมา ที่อยู่รอบอุโบสถมีเหลือแต่ฐาน มีหินสีมาล้อมรอบอยู่เป็นปกติดีตามเดิม สันนิษฐานว่าคงสร้างในคราวเดียวกันกับพระเจดีย์ เพราะปรากฏว่า เมื่อครั้งพระนางจามเทวีเสด็จมามีพระสงฆ์ตามมาด้วยเป็นจำนวนมาก เมื่อพักแรมที่ใดนาน ก็คงผูกพัทธสีมาขึ้นเป็นที่ทำสังฆกรรม และพัทธสีมานี้ก็สร้างแปลกกว่าที่อื่นๆ คือทางหลังใช้หินทำเป็นรูปท้ายเรือฝังลึกลงไปในฐานอุโบสถประมาณ ๓ ศอก ด้านหน้าใช้ศิลาจารึกปักเขียนไว้คล้ายหัวเรือ ซึ่งเมื่อครั้งบูรณะปฏิสังขรณ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ ท้ายเรือยังมีปรากฏอยู่ กว้างประมาณ ๒ ศอก หนาประมาณคืบเศษ แต่แตกออกจากกันเป็นหลายชิ้น โดยถูกผู้ร้ายขุดแล้วเอาไปเผาไฟ จึงได้เก็บรวบรวมฝังไว้ในอุโบสถเสีย เพราะในเวลานั้น ยังไม่มีการนิยมกันในเรื่องโบราณวัตถุ ส่วนหัวเรือนั้น ในเวลานี้ได้ย้ายไปตั้งไว้ที่ลานพระเจดีย์ เนื่องจากข้อความในศิลาจารึกนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพระเจดีย์

หลักฐานที่ยืนยันให้สันนิษฐานอีกแห่งหนึ่งคือ สำนักสงฆ์ที่ตั้งอยู่เชิงดอย ทางทิศเหนือ ห่างจากพระเจดีย์ประมาณ ๔ เส้น ที่สำนักสงฆ์นี้ มีซากกุฏิ ซากวิหาร มีพระพุทธรูปทั้งใหญ่และเล็กหลายสิบองค์ ล้วนเป็นศิลาทั้งสิ้น ต่อจากสำนักสงฆ์ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๓ เส้น (บริเวณทุ่งนาปัจจุบันนี้) เคยได้รับคำบอกเล่าจากคนสูงอายุ ซึ่งได้เคยเห็นมาว่าเป็นบ้านร้าง แต่ไม่ทราบว่าเป็นบ้านของใครสันนิษฐานว่าคงเป็นที่ประทับแรมของพระนางจามเทวีสร้างขึ้นชั่วคราวเพื่อทรงสร้างพระเจดีย์นั่นเอง เพราะมีหลักฐานสำคัญอยู่ในบริเวณนั้น คือมีบ่อน้ำเล็กๆ ลึกประมาณ ๓ ศอก มีน้ำเต็มเปี่ยมอยู่เสมอทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง แต่ไม่มีใครนึกว่าสำคัญแต่ประการใด ต่อมาภายหลังจึงได้ปรากฏว่าเป็นบ่อน้ำสำคัญเพราะมีทองคำอยู่ในนั้นมาก ปรากฏตามข้อความในลายแทงว่า *"ที่สุมสามเส้ามีทองคำอยู่สามลูก ลูกที่หนึ่งหนักหนึ่งหมื่นเมื่อผู้ใดประสงค์จะเอาให้ทำพิธีกรรม คือ แต่งขันข้าว ๔ ขัน มีปลาปิ้ง ๔ ตัว เทียนเล่ม ๔ บาท ดอกไม้ขาว ๔ ดอก ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้พระฤาษี ๔ ตนเสียก่อน แล้วจึงนำออกมาได้ เมื่อนำออกมาแล้ว ให้จำหน่ายปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ให้สิ้น ๑ ลูก แล้วจึงนำเอา ๒ ลูกที่เหลือไปตามความประสงค์"* ตามข้อความที่ปรากฏนั้น แสดงว่าบ้านร้างนี้ เป็นสถานที่ประทับแรมของพระนางจามเทวีจริง ส่วนคำว่า *"สุมสามเส้า"* นั้น

เพียงแต่รู้ๆ และเล่าสืบต่อกันมาเท่านั้น แต่ไม่มีใครทราบว่าอยู่ที่ ณ ที่ใด ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ มีพวกนักขุดหาของใต้ดินรู้เรื่องนี้ จึงได้ไปตรวจดู พบบ่อน้ำและทองคำจริงๆ จึงผลัดกันลงไปดึงเอาลูกทองคำออกจากที่ แต่ดึงออกไม่ได้ เพราะทองคำนั้นวางอยู่ในแอ่งโดยมีหินลูกใหญ่ ประมาณผลส้มเกลี้ยง ๓ ลูก วางเป็นเชิงรองไว้ แล้วเอาหินใหญ่อีกก้อนหนึ่งวางทับไว้บนเชิงนั้น ลูกทองคำนั้นก็ใหญ่กว่าเชิงจึงนำออกมาไม่ได้ เมื่อนักขุดพยายามจนสุดความสามารถ ก็ไม่สามารถนำออกมาได้ จึงช่วยกันตักน้ำออกจากบ่อ แต่จะพยายามเท่าใดน้ำก็ไม่แห้ง จึงหาวิธีใหม่โดยคิดจะงัดเอาหินที่ทับไว้ข้างบนนั้นออก จึงพากันไปยืมชะแลงที่บนวัด โดยโกหกเจ้าอาวาสว่ามารับจ้างขุดเหมืองที่เชิงดอยนี้ แต่เจ้ากรรมไปโดนใส่หินก้อนใหญ่เข้า จำเป็นต้องใช้เหล็กชะแลงงัดจึงจะได้ ฝ่ายเจ้าอาวาสก็ได้ให้ไปตามความประสงค์ เมื่อได้แล้วจึงนำไปงัดหิน แต่พอเอาเหล็กชะแลงงัดเท่านั้น หินที่รองอยู่ข้างล่าง ก็ถล่มลงไปทันที พร้อมกับเสียงดังครืกๆ ทำเอาพวกนักขุดตกใจอกสั่นขวัญหนี พากันวิ่งหนีไปคนละทิศละทาง

นอกจากบ่อน้ำสำคัญนี้แล้ว ตามประวัติที่เล่าสืบต่อกันมามีอยู่ว่า พื้นที่ดอยน้อยนี้ มีถ้ำใหญ่ ซึ่งพระนางจามเทวีได้เอาเครื่องราชูปโภค เช่น พาน ถาด ทองเหลือง เป็นต้น บรรจุไว้เป็นจำนวนมาก เมื่อชาวบ้านจะทำบุญกัน ก็จะไปยืมของในถ้ำ

มาใช้เสมอ เมื่อนานไปของที่นำไปใช้นั้น ก็หายบ้าง ไม่ส่งคืนบ้าง ฝ่ายพระสงฆ์พิจารณาเห็นว่า ถ้าปล่อยให้เป็นเช่นนี้สืบไป ของในถ้ำก็จะสูญหายไปหมดสิ้น จึงได้นำก้อนหินมาปิดปากถ้ำอย่างมิดชิดไม่ให้คนภายหลังได้สังเกตเห็น เรื่องถ้ำนี้ แม้จะเป็นเรื่องเล่าปรัมปรามาเป็นร้อยๆ ปีแล้วก็ตาม แต่มีหลักฐานพิสูจน์ให้น่าเชื่อถืออยู่คือ ตรงที่ปิดปากถ้ำนั้น ประมาณ ๒๐-๓๐ ปี เทพารักษ์ จะนำสิ่งของมาวางให้เห็นสักครั้งหนึ่ง เป็นหีบใบใหญ่ ผู้เขียนเองก็เคยได้ทราบเรื่องนี้มาบ้างแล้วเหมือนกัน คือก่อนผู้เขียนจะมาอยู่วัด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้เดินรุกขมูลมาพักที่วัดนี้ พวกชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าเวลาเย็นวันหนึ่งเมื่อไม่นานมานี้ สามพี่น้องซึ่งอยู่บ้านเชิงดอยนี้ พากันไปต้อนฝูงโคและได้พบหีบใหญ่สูงประมาณ ๒ ศอกลงรักปิดทอง รูปร่างเหมือนหีบที่คนโบราณทำใส่พระคัมภีร์ ตั้งอยู่ที่ปากถ้ำ แต่ผู้เขียนก็ไม่ได้สนใจอะไรนัก ต่อมาเมื่อผู้เขียนได้มาอยู่ที่วัดนี้แล้ว พระอธิการมูล วัดดอยหล่อ ซึ่งย้ายขึ้นมาอยู่ร่วมกันกับผู้เขียน ท่านเล่าให้ฟังว่า เมื่อท่านเป็นเณรรุ่นใหญ่อยู่วัดดอยหล่อ เมื่อกลางฤดูพรรษา ท่านและเพื่อนๆ ได้ขึ้นมาซ่อมแซมวิหารและศาลาบาตรที่ชำรุดเสมอๆ มีอยู่คราวหนึ่งได้เดินผ่านไปทางปากถ้ำคนเดียว พบหีบใบใหญ่ลงรักปิดทองเป็นลวดลาย ตั้งอยู่ระหว่างต้นไม้ ทันใดนั้นรู้สึกกลัวไม่กล้าเข้าไปใกล้ จึงจำที่หมายไว้แล้วชวนเพื่อนมาดู แต่ปรากฏว่าหีบนั้นได้อันตรธานหายไปเสียแล้ว

ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง นอกจากถ้ำนี้แล้ว ที่ท้องแม่น้ำปิงตรงหน้าอุโบสถนั้น เป็นวังลึกประมาณ ๑๐ ศอก ในวังน้ำนั้นมีหินก้อนใหญ่ก้อนหนึ่งขนาดเท่าบาตร ลักษณะกลมมีลายเป็นจุดๆ พื้นขาวจุดดำ เรียกกันว่า *"หินคัน"* เพราะเมื่อใครไปถูกเข้า จะเกิดเป็นตุ่มคันเกิดขึ้นทั้งตัวคันจนทนไม่ไหว ผู้ที่คันจะต้องไปนอนเกลือกกลิ้งที่ทรายร้อนสักครู่จึงจะหายคัน ผู้เขียนได้พยายามหาความชำนาญในเรื่องนี้อยู่เป็นเวลานาน จึงทราบว่าหินคันนี้ ทำขึ้นจากอำนาจเวทมนต์ ข้างในมีแผ่นตะกรุดเป็นแผ่นทองคำ กว้าง ๔ นิ้ว ทำไว้สำหรับกลบทับของดีๆ เช่น เพชรนิลจินดา เป็นต้น ถ้าใครมีวิธีแก้แล้วก็จะไม่คัน

อนึ่ง การที่ผู้เขียนสามารถบอกลักษณะของหินคันได้โดยละเอียด เช่นนี้ เป็นเพราะท่านครูบาศรีวิชัย วัดดอยหล่อ เคยเล่าให้พระอธิการมูลทราบ ซึ่งร่วมกันกับผู้เขียน ท่านเล่าให้ฟังว่าขณะที่ท่านเป็นสามเณรรุ่นใหญ่ ได้รับฟังเรื่องหินคันนี้ จึงได้ชักชวนท่านครูบาธนัญชัย วัดทุ่งท้อ ซึ่งเป็นเณรรุ่นเดียวกัน เอาผ้าพันแขนทั้งสองข้างไว้แล้วดำลงที่เขาชี้บอก พยุงเอาหินคันขึ้นมาจนพ้นผิวน้ำ พอได้เห็นเท่านั้นก็ต้องปล่อยเพราะทนคันไม่ไหว

การบูรณะปฏิสังขรณ์พระเจดีย์

เมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๙ พระเจ้าเมกุฏิสุทธิวงค์ (พระเมืองแก้ว) ได้ค้นพบตำนานพระเจดีย์ของพระนางจามเทวี ซึ่งพระเจดีย์ในขณะนั้น ปรักหักพังลง เหลือแต่ฐานล่าง จึงได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ และโปรดให้จารึกตัวอักษร ที่แผ่นศิลาทั้งสองด้าน (เรียกว่า ตัวฝักขาม) ข้อความในศิลาจารึกนั้น ได้กล่าวท้าวความถึงพระนางจามเทวีได้มาสร้างพระเจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและ ขนานนามเขาลูกนี้ว่า *สุวัณณะจุลละคีรี* คำว่า **สุวัณณะจุลละคีรี** แปลว่า *ภูเขาทองน้อย* แต่คำว่า ทอง หรือ ทองคำ ทางเมืองเหนือเรียกสั้นๆ ว่า คำ ฉะนั้น สุวัณณะจุลละคีรี หากจะแปลอย่างเมืองเหนือก็ว่า ดอยคำน้อย แต่คำนิยมเรียกสั้นๆ ว่า ดอยน้อย

เมื่อทรงสร้างเสร็จแล้ว พระนางก็โปรดให้ผ้าขาว ๔ ตน พร้อมด้วยครอบครัวเป็นผู้คอยเฝ้ารักษาและบำรุงพระธาตุ แล้วจึงเสด็จไปครองเมือง หริภุญชัย

ส่วนข้อความตามที่ผู้จารึกระบุไว้ว่า จารึกไว้เมื่อ วันพุธ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีขาล (ปีกาบญี) ซึ่งตรงกับสมัย พระเจ้าเมกุฏิสุทธิวงค์ (พระเจ้าเมกุฏิสุทธิวงค์ ขึ้นครองราชย์ ในระหว่าง พ.ศ. ๑๐๙๔-๒๑๐๖ ซึ่งเป็นปลายสมัยลานนาเป็นเอกราช หลังจาก พ.ศ. ๒๑๐๖ แล้วลานนาไทยก็ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าโดยสิ้นเชิง) พระองค์ทรงเห็นว่าพระธาตุดอยน้อย

ชำรุดทรุดโทรมลง เมื่อพิเคราะห์ดูตามตำนานก็ทรงทราบว่าพระนางจามเทวีทรงสร้างไว้ จึงโปรดให้ขุนดาบเรือนมาทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้น เมื่อทำการบูรณะเสร็จแล้ว จึงได้สืบหาตระกูลอุปัฏฐากพระเจดีย์ ที่สืบสายโลหิตมาจากผ้าขาวทั้ง ๔ ตน ที่พระนางจามเทวีทรงตั้งไว้ ซึ่งในขณะนั้นมีอยู่ ๒๒ ครัวเรือน

จึงมีพระกระแสรับสั่งให้บุคคลเหล่านั้น เป็นผู้อุปัฏฐากพระเจดีย์สืบไป ให้รักษาพระเจดีย์ ตลอดจนบริเวณอย่าให้รกรุงรัง ส่วนสิ่งของต่างๆ ที่ผู้มีจิตศรัทธานำมาถวายบูชาพระเจดีย์ ให้เป็นของแก่บุคคลเหล่านั้นทั้งสิ้น แต่เมื่อเวลาผ่านไปเป็นเวลาหลายร้อยปี องค์พระเจดีย์ก็ทรุดโทรมลงอีกตามกาลเวลา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ ท่านครูบามหาวรรณ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง ได้เป็นประธานบูรณะปฏิสังขรณ์อีกครั้งหนึ่งแต่ไม่สำเร็จ ทำขึ้นไปได้แค่ปากขันหงายเท่านั้น จะมีเหตุขัดข้องประการใดไม่ปรากฏ

เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๔๐ ครูบาศรีวิชัย วัดดอยหล่อ ครูบา-ชมพู วัดสองแคว และครูบาธนัญชัย วัดทุ่งท้อ พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ ได้ร่วมกันบูรณะปฏิสังขรณ์จนสำเร็จ

ต่อมาเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๔๔ มีทายกผู้หนึ่ง ชื่อว่า น้อย-คันธิยะ อยู่บ้านดงก้อม ได้พร้อมกันกับชาวบ้านสร้างวัดขึ้น

ที่ม่อนฤาษี โดยรับเป็นศรัทธาสร้างวิหารแต่ผู้เดียว เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้ว ได้นิมนต์พระสงฆ์ไปจำพรรษาอยู่ได้สองพรรษา ชาวบ้านก็ได้พากันโยกย้ายวัด โดยมิได้บอกให้ทายกผู้นั้นทราบแต่อย่างใด ทายกผู้นั้นจึงได้มอบถวายวิหารที่ตนสร้างนั้น ให้แก่ครูบาศรีวิชัย วัดดอยหล่อ เพื่อขอให้นำมาสร้างที่วัดพระธาตุดอยน้อยนี้ ครูบาศรีวิชัย จึงได้ชวนชาวบ้านไปรื้อ ขนมาสร้างตามเจตจำนง

พ.ศ. ๒๔๕๓ ครูบาศรีวิชัย ไปเป็นประธานสร้างกำแพงล้อมรอบพระเจดีย์ และสร้างศาลาบาตรไว้ด้านเหนือพระเจดีย์ ๑ หลัง ด้านใต้ ๑ หลัง เพื่อให้เป็นที่พำนักของผู้ไปทำบุญ

สำหรับส่วนที่ก่อเป็นรูปคล้ายพระเจดีย์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวิหารสามมุกนั้น เรียกว่าโขง เข้าใจว่าเป็นโขงสำหรับเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เพราะคนสูงอายุได้เห็นมาและเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า รูปเดิมเป็นสี่เหลี่ยม ยกฐานขึ้นจากพื้นดินนิดหน่อย มีโขงสี่ด้าน สันนิษฐานว่าคงสร้างขึ้นในคราวเดียวกันกับพระเจดีย์ เพราะมีเรื่องเกี่ยวกับพระฤาษีทั้ง ๔ ตน อยู่ทั้ง ๔ ทิศ ใครอยู่ทิศใดก็สร้างพระพุทธรูปในโขงให้หันพระพักตร์ไปทิศนั้น แม้เรื่องการทำพลีกรรมในการที่จะเอาทองคำออกจากบ่อน้ำตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็ปรากฏว่าให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่พระฤาษีทั้ง ๔ ตนก่อน

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ครูบาศรีวิชัย วัดดอยหล่อ ได้ให้รื้อแล้วก่อใหม่ แต่นายช่างผู้รับเหมาก่อสร้างได้ทำให้ผิดรูปเดิมไปเสีย

สภาพของดอยน้อย ก่อนที่ยังไม่เกิดเป็นวัดนั้น เป็นป่าไม้รวกบ้าง ไม้ยืนต้นบ้าง อยู่หนาทึบเป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า เช่น เสือ ลิง นกยูง เป็นต้น เนื่องจากไม่มีใครอยู่ประจำ ต่อเมื่อคราวเทศกาลประเพณี จึงมีการแผ้วถางบริเวณพระเจดีย์และทางขึ้นดอยกันครั้งหนึ่ง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ พระอธิการมูล วัดดอยหล่อ ได้พาพวกศรัทธาชาวบ้านมาแผ้วถางที่บริเวณพัทธสีมา และสร้างโรงอุโบสถชั่วคราวขึ้น แล้วอาราธนาท่านครูบาอินทจักร วัดน้ำบ่อหลวง ซึ่งในเวลานั้น ท่านกำลังเดินรุกขมูลอยู่ในเขตอำเภอแม่ริม ให้มาเป็นประธานสงฆ์เข้าปริวาสกรรม คณะศรัทธาชาวบ้านได้ปรึกษาหารือกันถึงเรื่องการที่จะบูรณะปฏิสังขรณ์ โรงอุโบสถที่วัดพระธาตุดอยน้อยนี้หลายครั้ง ในที่สุดก็ตกลงกันว่าจะร่วมมือกันบูรณะปฏิสังขรณ์โรงอุโบสถถาวรขึ้น ฉะนั้นเมื่อเข้าปริวาสกรรมเสร็จแล้ว ก็เริ่มลงมือทำกันโดยแรงงานสามัคคีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทำอยู่ประมาณ ๑,๑๐๐ รูปีย์ เมื่อได้บูรณะปฏิสังขรณ์โรงอุโบสถขึ้นแล้ว ก็จำเป็นต้องมีผู้อยู่ดูแลรักษาท่านครูบาอินทจักรผู้เป็นประธานในการปฏิสังขรณ์ จึงให้ท่านพระอธิการมูล วัดดอยหล่อย้ายขึ้นมาอยู่ร่วมกับพระคัมภีโร

ซึ่งเดินรุกขมูลมาพร้อมกับท่านพระครูบาอินทจักรให้อยู่ดูแลรักษา โดยให้ร่วมเป็นสำนักเดียวกันกับวัดดอยหล่อ เพราะฉะนั้นวัดพระธาตุดอยน้อย จึงร่วมชื่ออยู่วัดดอยหล่อ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาตราบจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๘ ทางคณะสงฆ์จึงให้แยกเป็นคนละวัด

อนึ่ง เมื่อพระอธิการมูล ได้ย้ายมาอยู่วัดพระธาตุดอยน้อยนี้แล้ว ก็ได้พร้อมใจกันทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ไปอาราธนาเอาพระบรมธาตุ ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดดอยหล่อ ขึ้นมาประดิษฐานที่อยู่ที่วัดพระธาตุดอยน้อย โดยมีความเห็นว่าเป็นสถานที่เหมาะสมโดยประการทั้งปวง

พ.ศ. ๒๔๗๙ สร้างกุฏิหลังเบอร์ ๑ สิ้นเงิน ๒๐๐ รูปีย์

พ.ศ. ๒๔๘๐ ท่านครูบาพรหมา พรหมจักโก วัดพระพุทธบาทตากผ้า ซึ่งเวลานั้นกำลังเดินรุกขมูลอยู่ในเขตอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ได้มาจำพรรษาที่วัดพระธาตุดอยน้อย ได้เป็นประธานรื้อวิหารหลังเก่าเสีย แล้วบูรณะปฏิสังขรณ์หลังปัจจุบันนี้ขึ้น เพราะวิหารหลังเก่านั้น จะพังมิพังแหล่อยู่แล้ว ทั้งเป็นวิหารเล็ก กว้างประมาณ ๑๐ ศอก ยาวประมาณ ๑๖ ศอก หันหน้าไปทางทิศใต้ ส่วนพระประธานประดิษฐานอยู่ตรงประตูวิหารหลังปัจจุบันด้านเหนือ หันพระพักตร์ไปทิศใต้ตามรูปวิหาร เมื่อได้บูรณะปฏิสังขรณ์แล้ว จึงเชิญไปประดิษฐานไว้กลางวิหารดังทุกวันนี้ สิ้นค่าใช้จ่ายในการบูรณะปฏิสังขรณ์ประมาณ ๑,๐๐๐ รูปีย์

พ.ศ. ๒๔๘๑ สร้างกุฏิหลังเบอร์ ๗ (ซึ่งได้รื้อลงแล้ว)

พ.ศ. ๒๔๘๓ สร้างถังเก็บน้ำตอนใต้ลึก ๕ ศอก กว้าง ๕ ศอก สิ้นเงินประมาณ ๓๐๐ รูปีย์

พ.ศ. ๒๔๘๔ สร้างกุฏิหลังเบอร์ ๖ (ซึ่งได้รื้อลงแล้ว)

พ.ศ. ๒๔๘๗ สร้างศาลาการเปรียญกว้าง ๒๑ ศอก ยาว ๔๒ ศอก สิ้นเงิน ๓,๒๖๑ บาท

พ.ศ. ๒๔๘๔ สร้างโรงเก็บพัสดุ ติดต่อกับกุฏิหลังเบอร์ ๖ สิ้นเงิน ๓,๐๑๗ บาท (ซึ่งได้รื้อลงแล้ว)

พ.ศ. ๒๔๘๗ สร้างศาลาการเปรียญกว้าง ๒๑ ศอก ยาว ๔๒ ศอก สิ้นเงิน ๓,๒๖๑ บาท

พ.ศ. ๒๔๘๘ สร้างโรงเก็บพัสดุ ติดต่อกับกุฏิหลังเบอร์ ๖ สิ้นเงิน ๓,๐๑๗ บาท (ซึ่งได้รื้อลงแล้ว)

พ.ศ. ๒๔๙๐ สร้างถังเก็บน้ำตอนเหนือติดต่อกับตอนใต้ ลึก ๕ ศอก กว้าง ๕ ศอก ยาว ๑๔ ศอก สิ้นเงิน ๖,๓๕๔ บาท

หมายเหตุ *ถังเก็บน้ำตอนนี้ เก็บน้ำได้ ๕,๐๐๐ ถัง*

พ.ศ. ๒๔๙๐ สร้างหอสรงน้ำพระบรมธาตุ สิ้นเงิน ๔,๑๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๒ สร้างโกศเงินรูปทรงแบบเจดีย์ ฐานกว้าง ๗ นิ้วครึ่ง สูง ๑๖ นิ้ว หนักหนึ่งกิโลกรัม สำหรับเป็นที่ประดิษฐาน พระบรมธาตุ สิ้นเงิน ๒๐๐ รูปีย์

พ.ศ. ๒๔๙๕ สร้างกุฏิเบอร์ ๒.๓.๔.๕ สิ้นเงินหลังละ ๑.๘๐๐ บาท สร้างถนนวัดดอยน้อยไปเชื่อมกับถนนหลวง กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑ กิโลเมตร ๓๐๐ วา ที่ต่อ ๕ แห่ง รวมทั้งค่าปูน ดิน สิ้นเงิน ๔๕,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๙ สร้างถังเก็บน้ำที่ศาลาการเปรียญ ลึก ๕ ศอก กว้าง ๕ ศอก ยาว ๕ ศอก สิ้นเงิน ๒.๕๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้สร้างศาลาบาตรข้างพระเจดีย์สองหลัง มีขนาดกว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๓ เมตร สิ้นเงิน ๓๐.๐๐๐ บาท พระอธิการวิชัย สินธุศัย เป็นประธาน (ได้รื้อลงแล้ว)

พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้บูรณะทาสีพระเจดีย์ และท่านครูบาอินถา วัดพระพุทธสันติปารัง มาเปลี่ยนยอดฉัตรใหม่

พ.ศ. ๒๕๑๑ สร้างพระพุทธรูป ๓ องค์ ประดิษฐานที่ ศาลาข้างพระเจดีย์ สิ้นเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท ท่านอาจารย์บุญเลา ปัญญาปะทีโป เป็นประธาน (ได้ย้ายไปวิหารพระเจ้าทันใจ)

พ.ศ. ๒๕๑๒ ซื้อเครื่องขยายเสียง ราคาประมาณ ๑๕,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๗ สร้างแทงค์น้ำ กว้าง ๒ เมตร ยาว ๒ เมตร สูง ๒ เมตร พร้อมติดตั้งเครื่องสูบน้ำ เครื่องกำเนิดไฟฟ้า สาย ไฟภายในวัด สิ้นเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๙ สร้างบันไดนาคขึ้นวัด ยาว ๑๒๐ เมตร มี ๒๔๗ ขั้น แต่ไม่สำเร็จ ท่านอาจารย์บุญเลา ปัญญาปทีโป

เป็นประธานในการก่อสร้าง

พ.ศ. ๒๕๒๑ สร้างโรงครัว ๑ หลัง ยาว ๑๐ เมตร สิ้นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท พระอุดม อานันโท เป็นประธานในการก่อสร้าง

พ.ศ. ๒๕๒๖ สร้างกุฏิหลังใหญ่ มีขนาดกว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สิ้นทุนทั้งสิ้น ๓๗๕,๖๗๑ บาท มีพระสุพรหมยานเถระ วัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นประธานอุปถัมถ์ พระอธิการอุดม อานันโท เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อยดำเนินงาน

พ.ศ. ๒๕๒๗ พระอธิการอุดม อานันโท ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสในปัจจุบัน เห็นว่าพระเจดีย์มีร้อยร้าวหลายแห่ง ปูนขาวที่ฉาบอยู่ก่อนหมดอายุก็ได้กะเทาะออก ทำให้ต้นไม้และหญ้าขึ้น จึงได้เจริญพรขอแม่จันทร์ฟอง ซึ่งอยู่ที่นันทาราม เชียงใหม่ มาเป็นเจ้าภาพในการบูรณะพระเจดีย์ กำแพงล้อมรอบพระเจดีย์ ศาลาบาตรด้านใต้พระเจดีย์ การบูรณะในครั้งนี้ ได้ใช้หลักการก่อสร้างสมัยใหม่เข้ามาประกอบ เพื่อจะให้พระเจดีย์ถาวรยิ่งขึ้น โดยเทคอนกรีตเสริมเหล็กยึดฐานล่าง ก่อสร้างให้สวยงามแล้วเซาะปูนขาวออก เอาปูนซีเมนต์เข้าฉาบแทน ทำสีใหม่ทั้งองค์ เมื่อเสร็จแล้วก็ทำสัปทนทองเหลืองใส่สี่มุมเจดีย์อีกด้วย ซึ่งงบประมาณในการบูรณะปฏิสังขรณ์ ครั้งนี้ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๔ บูรณะวัดร้างเชิงดอยทิศเหนือของวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม โดยการก่อสร้างศาลาปฏิบัติธรรม กุฏิวิปัสนากรรมฐาน ๕ หลัง สิ้นทุนทรัพย์ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

(หนึ่งล้านบาท)

พ.ศ ๒๕๓๗ การบูรณะพระธาตุ รอการลงลักปิดทอง แต่เกิดแผ่นดินไหว ฝนตกหนัก ทำให้พระธาตุทรุดร้าว จำเป็นที่จะต้องรื้อทองจังโกออก เพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์ โดยใช้คอนกรีตเสริมเหล็กทั้งองค์ โดยมีสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เป็นประธานบูรณะ พระครูสาธุกิจจานันท์ (พระครูอุดม อานันโท) เจ้าอาวาส เป็นผู้ดำเนินการร่วมกับข้าราชการอำเภอดอยหล่อ ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปากรที่ ๖ เชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาภาค ๓

พ.ศ. ๒๕๔๔ พระครูสาธุกิจจานันท์ได้ทำการบูรณะอุโบสถ ศาลาการเปรียญ บันไดนาค ปรับปรุงบริเวณวัดทั่วไป สิ้นทรัพย์ในการก่อสร้างบูรณะปฏิสังขรณ์ ๑๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สิบสองล้านบาท) พร้อมได้ทำการฉลองสมโภช

พ.ศ. ๒๕๔๖ พระครูสาธุกิจจานันท์ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อย จึงได้ปรึกษาอุบาสก อุบาสิกา เพื่อที่จะสร้างยอดฉัตรทองคำประดิษฐานไว้บนเจดีย์ เพื่อเป็นพุทธบูชาและเป็นมหามงคลอันยิ่งใหญ่ ต่างก็เห็นพ้องต้องกันที่จะร่วมกันสร้างขึ้น จึงได้รวบรวมปัจจัยและทองคำเป็นระยะเวลาหนึ่ง หลังจากนั้นจึงได้จัดทำยอดฉัตรทองคำขึ้น โดยช่างฝีมือทำทองแบบโบราณ จึงได้ทำการยกยอดฉัตรทองคำขึ้นประดิษฐาน ในวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

ปี พ.ศ. ๒๕๔๗

ดำเนินการก่อสร้างศาลาห้องสมุดสิ้นทุนทรัพย์ ๘๗๖,๕๔๓ บาท
ดำเนินการก่อสร้างหอพระไตรปิฎก สิ้นทุนทรัพย์ ๔๖๗,๓๘๒ บาท

3

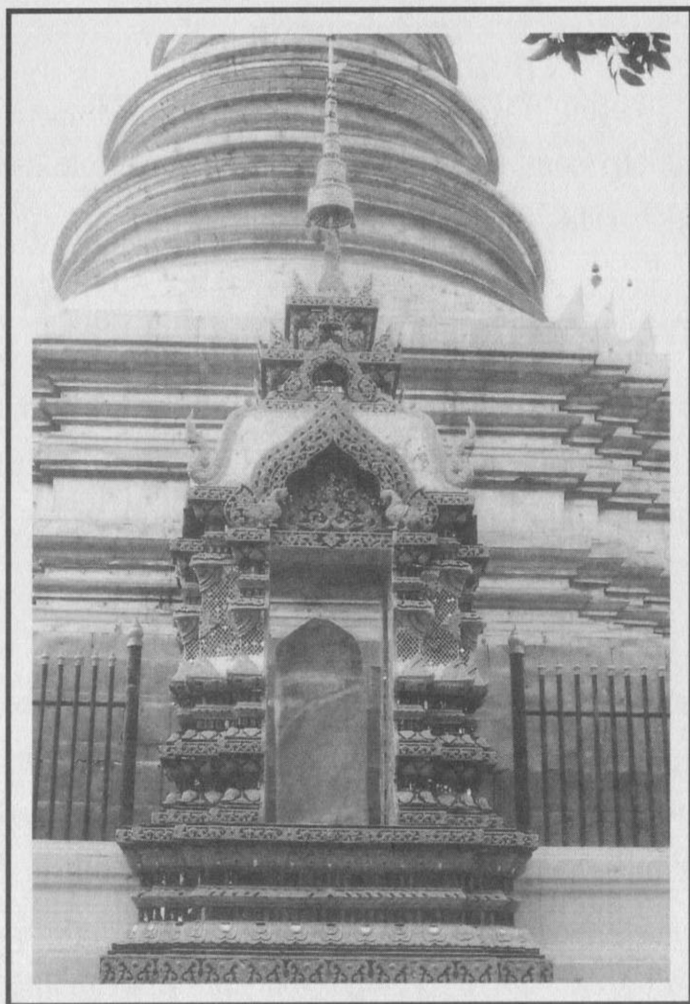
จารึกจากอดีต

ต่อไปนี้ เป็นข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึก ที่วัดพระธาตุดอยน้อย ต.ดอยหล่อ กิ่ง อ.ดอยหล่อ จ.เชียงใหม่ ซึ่งแปลจากตัวอักษรไทยสมัยพระเมืองแก้ว หรือเรียกว่าตัวฝักขาม

ด้านหน้าศิลาจารึก

ศริศุภมัสดุ จุลศักราช ๙๑๖ ตัว ปีขาน ไทว่า ปีกาบญี เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ วัน ๔ ไทวาย รึก...ยามเที่ยงวัน พระเปนเจ้าตนเปนธัมมิกราชาธิราช

รำเพิง เหนตำนานพระธาตุเจ้า ในจุลคีรี...เดจนางจามเทวีได้มาสถาปนาไว้...ได้โอกาสหยาดน้ำ ไว้ผ้าขาว ๔ ตน คือว่า ผ้าขาวเทียน ๑ ผ้าขาวตา ๑ ผ้าขาวฟวน ๑ ผ้าขาวคิม ๑ ทั้งลูกหลาน ๔ ครัว กับบ้าน ๔ บ้าน ทั้งนาและหนองกับวันนั้นดีหลีที่นี้ พระเปนเจ้าตนเปนพระ...มีราชสธา จิ่งใคร่หื้อข้าพระหมู่อันเปนเชื้อชาติ ผ้าขาวทั้ง ๔ นั้น ไว้หื้ออยู่อุปถาก ในสุวัณจุลคีรีนี้ดังเก่า ย่าหื้อ ขุนนิกขุนองคว...สการเลิกการวยกสักอันว่าฉันนี้ จิ่งมีพระราชบัณฑูลใส่หัวเจ้าหมื่นขุนดาบเริยน...... อ หมื่น...องแตมขวยสุธิน พวกดายเริยน เ...... ปรหาญ ๑ พิน...... อง......

ศิลาจารึกตัวฝักขาม สมัยพระเมืองแก้ว

อายุประมาณ ๔๕๔ ปี (พ.ศ. ๒๐๙๔-๒๕๔๘)

ด้านหลังศิลาจารึก

...ข้าพระมี ๒๒ ครัว...อาจารย์ปัดทม ลูกยิง ๑ สาขาน้อง ลูกยิง ๑ หลวนยิง ๑ เปนครัว ไอนางหลานชาย เปนครัว ๑... นทรา ลูกยิง ๒ ชาย ๑ หลาน ๒ ยิงครัว ๑ หัวสิบตังลูก ๒ ยิง น้อง ๒ ยิง ๑ ชาย ๑ ครัว ๑ ...... แ...แก้วตางาม นายยด หลาน ครัว ๑ รัด ห...ครัว ๑ ธำปรหญา ครัว ๑ ปนันนางแก้วน้องครัว ๑ บุญรักษาครัว ๑ บุญลูกยิง ๑ ชาย ๑ ครัว ๑ เอ้ยครัว ๑ เกิย เมืองแก้ว หลานครัว ๑ เอ้ยสินครัวหนึ่ง ๑ ยาปา ลูก ๑ ยิง ครัว ๑ นางยาปาหลาน ๒......นางยอดลูก ๒ ยิงครัว ๑ ย่าเมง ลูก ๒ ชาย ๑ ยิง ๑ ......ย่าเหาน้องลูกยิง ๒ ครัว ๑ ญี .....ชาย ๑ พิมหลาน ๑ ครัว ๑ .....บเกสลูกชาย ๑ ครัว ๑ ย่าบนลูกชาย ๑ ครัว ๑ แก้วตาลูกชาย ๑ ครัา ๑ บ้านหนองแงง ๑ บ้าน...น... ลูกชาย ๑ บ้านเจดปอม ๑ บ้านแขนย ๑ นามีหัวสิบ ขารอมวัว ๔๐๐๐ หัวสิบเขา ตินกวาง ๔๐๐๐ หัวสิบเขาต้นแค ๔๐๐๐ สิบเขา...

....ยก ๔๐๐๐ .....ราชอาดญาอนนี้ พระญาแสนหลวง เจ้าพระญา....เจ้าพระญาหัว คยน....การแล....ราชทานไว้ เงินพระเมืองเกสเจ้าหี้ไว้ ๔๐๐๐....หน .....ราชทาน ๑๐๐๐ เงิน....

ประวัติพระบรมสารีริกธาตุ
วัดพระธาตุดอยน้อย

พระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่วัดพระธาตุดอยน้อยนี้ มีขนาดเท่าเมล็ดถั่วเขียว สีดอกพิกุลแห้ง ปัฏฐานกลมเกลี้ยง ซึ่งได้อัญเชิญมาจากวัดพระธาตุศรีจอมทอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยท่านครูบาศรีวิชัย ได้ขอกับท่านครูบามหาวรรณไว้ เพราะในขณะนั้นวัดพระธาตุศรีจอมทอง มีพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่สององค์ด้วยกัน คือ เป็นของเดิมองค์หนึ่งและเป็นของพุทธศาสนิกชนชาวพม่า นำมาประดิษฐานไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ อีกองค์หนึ่ง ต่อมาครูบาศรีวิชัย จึงให้พระปวน พรหมเสโน สามเณรแสน เรือนป้อม และสามเณรจู ไปรับพระบรมสารีริกธาตุที่วัดพระธาตุศรีจอมทอง ท่านครูบามหาวรรณ จึงถือโอกาสให้พระยาพิชัย (ขณะนั้นเป็นกำนัน) มอบพระบรมสารีริกธาตุให้กับพระเณรที่วัดดอยหล่อ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ ทางคณะสงฆ์ ให้แยกวัดดอยหล่อและวัดพระธาตุดอยน้อยเป็นคนละวัด อนึ่งเมื่อพระอธิการมูลได้ย้ายมาอยู่ที่วัดพระธาตุดอยน้อยนี้แล้ว ก็ได้พร้อมใจกันทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ไปอาราธนาเอาพระบรมสารีริกธาตุซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดดอยหล่อขึ้นมาประดิษฐานที่วัดพระธาตุดอยน้อย โดยมีความเห็นว่าเป็นสถานที่เหมาะสมโดยประการ

ทั้งปวง

อนึ่งวัดพระธาตุดอยน้อยเคยมีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุตั้งแต่ในอดีตกาลมาแล้ว เมื่อถึงวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ เหนือ (๖ ใต้) พุทธศาสนิกชนทั่วทุกสารทิศ ก็ได้พากันมานมัสการพระธาตุดอยน้อยที่นี้ เมื่อยังไม่ได้บูรณะขึ้นเป็นวัด ทรัพย์สมบัติต่างๆ ที่พุทธศาสนิกชนนำมาถวายก็ตกเป็นของข้าพระธาตุที่พระนางจามเทวีทรงตั้งขึ้น ต่อมาภายหลังทางเจ้าอาวาสวัดดอยหล่อจึงนำเอาทรัพย์สมบัติเหล่านั้น ไปบูรณะวัดทั้งสอง คือ วัดดอยหล่อและวัดพระธาตุดอยน้อย (ขณะนั้นยังไม่ได้แยกวัด)

ปัจจุบันทางวัดพระธาตุดอยน้อยจึงได้เอาวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ เป็นงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุหรืองานประจำปีของวัด ตามที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตกาล

คาถาบูชาพระบรมสารีริกธาตุ

นะโมพุทธายะ นะมามิ ภะคะวะโต อุตตะระโมลิง อังคะรัฏเฐ สุวัณณะจุลละคิริสมิง สุวัณณะคุหาคัพเภ ปะติฏฐิตัง สัพพะโลเกหิ ปูชิตัง กิตติมันตัง มะโนหะรัง ฯ อะหัง วันทามิ สัพพะทา ฯ

คำแปล

อะหัง อันว่าข้า **นะมามิ** กราบไหว้อยู่ **อุตตะระโมลิง** ซึ่งพระธาตุจอมหัวเบื้องซ้าย **ภะคะวะโต** ของพระผู้มีพระภาคเจ้า **ปะติฏฐิตัง** อันประดิษฐาน **สุวัณณะคุหาคัพเภ** ในห้องแห่งถ้ำที่สำเร็จด้วยทองคำ **สุวัณณะจุลละคิริสมิง** บนภูเขาทองน้อย **อังคะรัฏเฐ** ในแว่นแคว้นเมืองอังคะรัฏฐะ **กิตติมันตัง มะโนหะรัง** อันมีชื่อเสียงดีงาม และนำมาซึ่งความเลื่อมใสแห่งใจ **สัพพะ โลเกหิ ปูชิตัง** อันชาวโลกทั้งหลาย บูชากันแล้ว ฯ **อะหัง** อันว่าข้า **วันทามิ** กราบไหว้อยู่ **สัพพะทา** ในกาลทุกเมื่อแล ฯ

คำกราบไหว้พระธาตุเมื่อเสด็จออก

วันทามิ อุตตะระโมลิง อังคะรัฏเฐ
สุวัณณะจุลละคิริสมิง สุวัณณะคุหาคัพเภ ปะติฏฐิตัง ฯ
อะหัง วันทามิ สัพพะทา ฯ

คำแปล

อะหัง อันว่าข้า **วันทามิ** ขอนมัสการ **อุตตะระโมลิง** ซึ่งพระอุตตะระโมลีธาตุแห่งองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า **ปะติฏฐิตัง** อันประดิษฐาน **สุวัณณะคุหาคัพเภ** ในห้องคูหาอันสำเร็จด้วยทองคำ **สุวัณณะจุลละคิริสมิง** บนภูเขาทองน้อย **อังคะรัฏเฐ** ในเมืองอังคะรัฏฐะ ฯ

อะหัง วันทามิ **สัพพะทา** ข้าพเจ้ากราบไหว้อยู่ในกาลทุกเมื่อ ฯ

คำอาราธนาพระธาตุออกสรงน้ำ

โย สันนิสินโน วะระโพธิมูเล มารัง สะเสนัง
สุชิตัง วิเชยยะ สัมโพธิมาคัจฉิ อะนันตะญาโณ
โลกุตตะโม ตัง ปะณะมามิ พุทธัง

สาธุ โอกาสะ ข้าแด่องค์พระมหาชินธาตุเจ้า วันนี้ก็เป็นวันดี ดิถีอันวิเศษเหตุว่า สมณะศรัทธาและมูลศรัทธาผู้ข้าทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ภายในหมายมี.... ภายนอกหมายมี.... (ถ้าจะออกชื่อผู้เป็นประธานในที่นั้น ก็ให้เติมเข้าที่.... ภายในหมายถึงบรรพชิต ภายนอกหมายถึงคฤหัสถ์) ก็ได้ตกแต่งน้อมนำมายัง **ทีปะ บุปผา ลาชา** ดวงดอกข้าวตอกดอกไม้และลำเทียน เพื่อมาขอนิมนต์ยังองค์พระมหา-ชินธาตุเจ้าเสด็จออกไปอาบสระสรง ว่าสันนี้แท้ดีหลี (ถ้านิมนต์ไปด้วย เหตุใด ที่ไหน ให้เปลี่ยนตามนั้น) ขอองค์พระ-มหาชินธาตุเจ้า จงมีเมตตาธรรม เอ็นดูกรุณา **ปฏิคคะหะ** รับเอายังทีปะบุปผาลาชาดวงดอก ข้าวตอกดอกไม้และลำเทียน แห่งสมณะศรัทธาและมูลศรัทธาผู้ข้าทั้งหลาย ว่าสันนี้แท้ดีหลี **อิทัง โน ทีปะปุปผาลาชาทิทานัง นิพพาน ปัจจะโย โหตุ โน นิจจัง ฯ**

คำโอกาสสรงน้ำพระธาตุ

ก่อนที่จะสรงน้ำพระธาตุ ให้ยกขันน้ำอบขึ้นใส่หัว แล้วผู้เป็นหัวหน้าว่าคำขอโอกาสดังนี้

โย สันนิสินโน วะระโพธิมูเล มารัง สะเสนัง สุชิตัง วิเชยยะ สัมโพธิมาคัจฉิ อะนันตะญาโณ โลกุตตะโม ตัง ปะณะมามิ พุทธัง ฯ

สาธุ โอกาสะ ข้าแด่องค์พระมหาชินธาตุเจ้า วันนี้ก็เป็นวันดี ดิถีอันวิเศษเหตุว่า สมณะศรัทธาและมูลศรัทธาผู้ข้าทั้งหลาย ก็ได้ขวนขวายตกแต่งน้อมนำมายัง ทีปะปุปผาลาชาดวงดอก เข้าตอก ดอกไม้ลำเตียน และน้ำสุคันโธทกะ เพื่อว่าจะมาอาบองค์ สระสรงยังองค์พระชินธาตุเจ้า ว่าสันนี้แท้ดีหลี โดยดั่งผู้ข้าจักเวณตามปาฐะบาลีว่า

สาธุ โอกาสะ มะยัง ภันเต ทีปะปุปผาลาชาทีนิ เทมะ ปูเชมะ นิพพานปัจจะโย โหตุ โน นิจจัง ฯ

คำโอกาสข้าวบูชาพระธาตุ

ถึงวันประเพณีวันเพ็ญเดือน ๘ (๖ ใต้) ให้นิมนต์พระธาตุไปบูชาข้าวที่อุโบสถ คำบูชาว่าดังนี้

โย สันนิสินโน วะระโพธิมูเล มารัง สะเสนัง สุชิตัง วิเชยยะ สัมโพธิมาคัจฉิ อะนันตะญาโณ โลกุตตะโมตัง ปะณะมามิ พุทธัง ฯ

สุณันตุ โภนโต เทวา วะระราชา นาคา อินโทพรหมาโน ยมโลกปาลา ธรณีคุตตา สิริมาภิธานา มาตาปิตาทิปุพพะการา เทวา จะ ฯ

อัชชะ ทีปะปุปผะลาชาทิทานัง ภิกขาหาระทานัง อุทะกะทานัง อัมเหหิ กะตัง ฯ

ตัสมา ตุมเห อนุโมทถะ ฯ

สาธุ โอกาสะ ข้าแต่องค์พระมหาชินธาตุเจ้า วันนี้ก็เป็นวันดี ดิถีอันวิเศษเหตุว่า กาละวันเพ็ญเดือนแปด ก็มารอดจอดเถิงแล้ว บัดนี้สมณะศรัทธาและมูลศรัทธาผู้ข้าทั้งหลาย ก็ขวนขวายตกแต่งน้อมนำมายัง ทีปะปุปผาลาชาดวงดอก ข้าวตอกดกไม้ลำเทียน และข้าวสะโตก น้ำต้นขันหมาก มาฐาปะนาตั้งไว้ทัดคลองส่องหน้า แห่งองค์พระ

มหาชินธาตุ ขอองค์พระมหาชินธาตุจงมีเมตตาปฏิคคะหะรับเอาสัพพะวัตถุไทยทานทั้งหลายทั้งมวลนี้ เพื่อให้แล้วดังคำมักคำผาถนาแห่งศรัทธาผู้ข้าทั้งหลายว่าสันนี้แท้ดีหลี

โดยดั่งผู้ข้าจักโอกาสตามปาฐะบาลีว่า

สาธุ โอกาสะ มะยัง ภันเต อิมานิ ทีปะปุปผะลาชาทีนิ มหาชินธาตุยา สักกัจจัง เทมะ ปูเชมะ

ทุติยัมปิ สาธุ โอกาสะ มะยัง ภันเต อิมานิ ทีปะปุปผะลาชาทีนิ มหาชินธาตุยา สักกัจจัง เทมะ ปูเชมะ

ตะติยัมปิ สาธุ โอกาสะ มะยัง ภันเต อิมานิ ทีปะปุปผะลาชาทีนิ มหาชินธาตุยา สักกัจจัง เทมะ ปูเชมะ

ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ยาว นิพพานา ฯ

อิทัง โน ทีปะปุปผะลาชาทิทานัง โอทะนะภิกขาหาระทานัง อุทะกะทานัง นิพพานปัจจโย โหตุ โน นิจจัง ฯ

พระคาถาชินบัญชร

ตั้งนะโม ๓ จบก่อน แล้วระลึกถึง**สมเด็จพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี)**

ปุตตะกาโมละเภปุตตัง ธะนะกาโมละเภธะนัง
อัตถิกาเยกายะญายะ เทวานังปิยะตัง สุตตะวา
อิติปิโส ภะคะวา ยะมะราชาโน ท้าวเวสสุวัณโณ
มรณังสุขัง อะระหัง สุคะโต นะโมพุทธายะ

๑. ชะยาสะนากะตา พุทธา เชตวา มารัง สะวาหะนัง จะตุสัจจาสะภัง ระสัง เย ปิวิงสุ นะราสะภา

๒. ตัณหังกะราทะโย พุทธา อัฏฐะวีสะติ นายะกา สัพเพ ปะติฏฐิตา มัยหัง มัตถะเก เต มุนิสสะรา

๓. สีเส ปะติฏฐิโต มัยหัง พุทโธ ธัมโม ทะวิโลจะเน สังโฆ ปะติฏฐิโต มัยหัง อุเร สัพพะคุณากะโร

๔. หะทะเย เม อะนุรุทโธ สารีปุตโต จะ ทักขิเณ โกณฑัญโญ ปิฏฐิภาคัสมิง โมคคัลลาโน จะ วามะเก

๕. ทักขิเณ สะวะเน มัยหัง อาสุง อานันทะ ราหุโล กัสสะโป จะ มะหานาโม อุภาสุง วามะโสตะเก

๖. เกสะโต ปิฏฐิภาคัสมิง สุริโยวะ ปะภังกะโร นิสินโน สิริสัมปันโน โสภิโต มุนิปุงคะโว

๗. กุมาระกัสสะโป เถโร มะเหสี จิตตะ วาทะโก

โส มัยหัง วะทะเน นิจจัง ปะติฏฐาสิ คุณากะโร

๘. ปุณโณ อังคุลิมาโล จะ อุปาลีนันทะสีวะลี เถรา ปัญจะ อิเม ชาตา นะลาเต ติละกา มะมะ

๙. เสสาสีติ มะหาเถรา วิชิตา ชินะสาวะกา เอเตสีติ มะหา เถรา ชิตะวันโต ชิโนระสา ชะลันตา สีละเตเชนะ อังคะมังเคสุ สัณฐิตา

๑๐. ระตะนัง ปุระโต อาสิ ทักขิเณ เมตตะสุตตะกัง ธะชัคคัง ปัจฉะโต อาสิ วาเม อังคุลิมาละกัง

๑๑. ขันธะโมระปะริตตัญจะ อาฏานาฏิยะสุตตะกัง อากาเส ฉะทะนัง อาสิ เสสา ปาการะสัณฐิตา

๑๒. ชินา นานา วะระสังยุตตา สัตตัปปาการะลัง กะตา วาตะ ปิตตาทิสัญชาตา พาหิรัชฌัตตุปัททะวา

๑๓. อะเสสา วินะยัง ยันตุ อะนันตะชินะ เตชะสา วะสะโต เม สะกิจเจนะ สะทา สัมพุทธะปัญชะเร

๑๔. ชินะปัญชะระมัชฌัมหิ วิหะรันตัง มะหีตะเล สะทา ปาเลนตุ มัง สัพเพ เต มะหาปุริสาสะภา

๑๕. อิจเจวะมันโต สุคุตโต สุรักโข ชินานุภาเวนะ ชิตูปัททะโว ธัมมานุภาเวนะ ชิตาริสังโฆ สังฆานุภาเวนะ ชิตันตะราโย สัทธัมมานุภาวะ ปาลิโต จะรามิ ชินะปัญชะเรติ ฯ

คำถวายสังฆทาน (สามัญ)

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

คำแปล ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้ากฐิน

อิมัง ภันเต สะปะริวารัง กะฐินะทุสสะ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง ปะฏิคคัณหาตุ ปฏิคคเหตะวา จะ อิมินา ทุสเสนะ กะฐินัง อัตถะระตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

คำแปล ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้แด่สงฆ์ ขอสงฆ์จงรับผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้วจงกรานด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ.

คำถวายผ้าป่า

เอตานิ มะยัง ภันเต จีวะรานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุ สังโฆ เอตานิ จีวะรานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

คำแปล ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายจีวรเหล่านั้น แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับจีวรเหล่านั้น เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าไตรอุทิศแก่ผู้ตาย

อิมานิ มะยัง ภันเต ติจีวะรานิ อัยยัสสะ เทมะ สาธุ โน ภันเต อะยัง ติจีระวะปูชาวิปาโก อัมหากัง มาตาปิตุ อาทีนัง ญาตีนัง กาละกะตานัง สังวัตตะตุ อัมหากัง มาตาปิตุ อาทะโย ญาตะกา ทานะปัตติง ละภันตุ อัมหากัง เจตะสา ฯ

คำแปล ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าไตรจีวรเหล่านี้แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับผ้าไตรจีวรเหล่านี้ ขอผลแห่งการบูชาด้วยผ้าไตรจีวรนี้ จงสำเร็จแก่บิดามารดาและญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าผู้ล่วงลับไปแล้ว และจงได้รับส่วนกุศลแห่งทานตามความตั้งใจของข้าพเจ้าเถิด.

คำกรวดน้ำ

อิมินา ปุญญะ กัมเมนะ ด้วยเดชะผลบุญแห่งข้าได้สร้างและบำเพ็ญกุศลนี้ ขอให้ไปค้ำชูอุดหนุนบิดามารดาผู้มีพระคุณและญาติกา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ และเจ้ากรรมนายเวร พระมหากษัตริย์ และมิตรรักสนิท เพื่อนสาราสัตว์น้อยใหญ่ พระภูมิเจ้าที่ เจ้ากรุงพาลี พระนางธรณี พระนางคงคา พระยายมราช นายนิริยะบาล ทั้งท้าวจตุโลกะบาลสิริพุทธอำมาตย์ ชั้นจาตุมะหาราชิกาเบื้องบนจนถึงที่สุดพรหมมา เบื้องต่ำตั้งแต่อเวจีขึ้นมาจนถึงมนุษยโลก โดยรอบสุดขอบจักรวาล อนันตะจักรวาล ท่านทั้งหลายที่ต้องทุกข์ขอให้พ้นทุกข์ ที่ได้สุข ขอให้สุขยิ่งๆ ขึ้นไป ด้วยเดชะผลบุญแห่งข้าอุทิศไปให้นี้ จงเป็นอุปนิสัยปัจจัยแก่พระนิพพาน ในอนาคตกาลเบื้องหน้าโน้นเทอญ

คำกรวดน้ำ แบบสั้น

อิทัง เม ญาตีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย

คำแปล

ขอผลบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติของข้าพเจ้า
ขอญาติทั้งหลายจงเป็นสุขเถิด